

Oponentský posudok

o habilitačnej práci

Jána BAUKA:

TÁRSADALOM ÉS NÉVHASZNÁLAT

Magyar névtani kutatások Szlovákiában /

SPOLOČENSKÉ FUNGOVANIE PROPRIÍ

Maďarské onomastické výskumy na Slovensku

Všeobecná krátka charakteristika

Náročná a kvalitná habilitačná práca Jána Bauka je syntézou jeho doterajších onomastických výskumov, ktorých výsledky z viacerých stránok obohacujú nielen maďarské onomastické výskumy na Slovensku, ale aj všeobecnú maďarskú onomastiku a lingvistiku.

Posudzovaná habilitačná práca je kreatívnou syntézou súčasnej mnohofarebnej onomastiky, veď autor od výberu témy cez metódy výskumu inovatívnym spôsobom skĺbil tie výsledky maďarskej a medzinárodnej, predovšetkým slovenskej a slovanskej onomastiky, ktoré v uplynulých dvoch desaťročiach zmenili klasickú onomastiku na modernú vedu. Táto obroda súvisí so sociolingvistickými aspektmi výskumu, ktoré sa objavili u nás v 80-ych rokoch minulého storočia a postupne sa rozširovali a zosilňovali i viedli k vzniku socioonomastiky.

Už názov posudzovanej habilitačnej práce – *Társadalom és névhasználat / Spoločenské fungovanie proprií* – poukazuje na to, že socioonomastika inšpirovala aj výskumy autora, a adekvátnym použitím sociolingvistického aspektu z obsahového i metodického hľadiska dozrela na kvalitnú vedeckú prácu.

Obsahová a formálna charakteristika jednotlivých kapitol

Habilitačná práca sa skladá okrem úvodu a zoznamu použitej literatúry z desiatich hlavných kapitol. Jednotlivé hlavné kapitoly sa delia na ďalšie podkapitoly, ktorých počet je v súlade s obsahovou zložitosťou daných kapitol. Aj keď sa habilitačná práca tematicky zaoberá

viacerými druhmi proprií, tak je výskum antroponým najrozmanitejší z hľadiska empirického menného materiálu i aspektov výskumu.

Prvá a zároveň najkratšia hlavná kapitola (16–26) sa zaoberá dvomi podtémami: v prvej podkapitole autor poukazuje na miesto onomastiky v systéme vied, v druhej časti skúma súvislosti medzi spoločenskými činiteľmi a používaním proprií, výskumné oblasti socioonomastiky. Pri interpretácii vzniku odborného termínu v onomastickej literatúre by bolo vhodnejšie z chronologického hľadiska zmeniť poradie citovaných zahraničných autorov, na prvom mieste by mal byť uvedený HANS WALTER (1971), a potom by mal nasledovať NICOLAISEN (1985).

Druhá hlavná kapitola (27–52) podáva prehľad onomastických výskumov na Slovensku, v rámci toho sa autor venuje výsledkom slovenských i maďarských onomastických výskumov na Slovensku. V prvej podkapitole by bolo vhodné podrobnejšie analyzovať to, či sa objavujú informácie týkajúce sa maďarského jazyka tam, kde by to bolo opodstatnené. V druhej podkapitole, kde sa autor zaoberá maďarskými onomastickými výskumami na Slovensku, by bolo vhodné jednoznačnejšie určiť teoretický rámec, t. j., čo rozumie pod pojmom maďarské onomastické výskumy na Slovensku, či bola rozhodujúca pri súhrne výsledkov výskumu tematika alebo autor publikácie, resp. iné hľadiská. Na konci tejto hlavnej kapitoly autor načrtáva budúce úlohy, ktoré stoja pred maďarskými onomastickými výskumami na Slovensku. Zoznam úloh je rozsiahly. Známe je však, že menšinová veda, a to aj maďarská na Slovensku, je malá veda, čo sa týka počtu výskumníkov, t. j. *práce je veľa, ale žatcov málo*. Preto je namieste otázka: aké hlavné úlohy by autor z úloh uvedených v habilitačnej práci vyzdvihol z hľadiska dôležitosti a súrnosti, resp. z pohľadu personálnych možností?

Terminologickými otázkami sa zaoberá **tretia** hlavná kapitola, v ktorej okrem definovania základných onomastických termínov Ján Bauko podáva komparatívny výskum maďarskej a slovenskej (slovanskej) terminológie, čím nepoukazuje len na podobnosť a rozdielnosť jednotlivých termínov, ale aj na tematickú mnohofarebnosť, rôznorodosť maďarskej a slovenskej (slovanskej) onomastiky. Pre každého poučný medzinárodný prehľad na jednej strane poukazuje na informovanosť autora v danej tematike, na druhej strane sa inovatívny a inšpirujúci vplyv týchto poznatkov prejavuje aj v habilitačnej práci. Definovanie termínu *chrématonomastika* je trošku nejasné (s. 56), a chýba analýza menej prototypických druhov

vlastných mien. Čo sa týka pomenovania *luzsikai szerb* (lužický Srb) (s. 54), miesto neho sa v maďarskej vede používa častejšie výraz *szorb*.

V ďalších dvoch hlavných kapitolách – vo **štvrtnej** a v **piatej** – sa objavujú dve, na seba nadväzujúce témy, ktoré súvisia s používaním proprií maďarskou národnostnou menšinou na Slovensku: slovenská menšinová propriálna politika po nežnej revolúcii; štandardizovanie a plánovanie maďarských vlastných mien. V obidvoch kapitolách dobre vidieť cez propriálnu sféru jazyka boj maďarskej menšiny na Slovensku, ktorú viedla v minulom štvrtstoročí za zachovanie menšinových práv, mien i názvov (tzv. *tábla- és névháború, ovátlanítás*). Na 66. strane tejto kapitoly by bolo potrebné uviesť zoznam citovaných prác z chronologického hľadiska podľa roku vydania publikácie (a nie podľa abecedného zoznamu autorov).

V podkapitolách o štandardizácii a plánovaní proprií nás autor na základe vlastných skúseností a poznatkov tematikou sa podrobne zaoberajúcich ďalších jazykovedcov, i na základe empirických jazykových údajov oboznamuje s tými prácami a úsiliami, ktoré vykonali a vykonávajú zainteresovaní odborníci pri plánovaní antroponým, toponým i chrématoným. Do tejto činnosti sa úzko zapája aj Ján Bauko, ktorý pripravuje maďarsko-slovenský slovník rodných mien, o charakteristike slovníka sa môžeme dočítať v tejto hlavnej kapitole.

V **šiestej** hlavnej kapitole sa autor prostredníctvom maďarskej, slovenskej a českej odbornej literatúry zaoberá funkciami vlastných mien, vyzdvihuje, že je znakom identity, znázorňuje etnickú identifikačnú funkciu propria. Vlastné meno, najmä jej zmena, môže naznačovať aj zmenu identity. Na to poukazujú aj výskumy známych maďarských bádateľov o pomad'arčovaní proprií, s tým súvisí otázka: skúmali v slovenskej onomastike tematiku zmien úradných proprií, resp. poslovenčovanie vlastných mien? V ďalších podkapitolách sa môžeme dočítať o charakteristických znakoch etnickej identity v používaní proprií maďarskou národnostnou menšinou na Slovensku, spoznáme typické črty používania mien v bilingválnom prostredí, resp. atitúdu k osobnému menu študentov Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Siedma hlavná kapitola – *A keresztnédivat változása Szlovákiában / Zmeny v módnosti rodných mien na Slovensku* – najmä na základe slovenských štatistických údajov a publikácií poukazuje na markantné zmeny v dávaní rodných mien, ktoré môžeme pozorovať v posledných dvoch desaťročiach, keď sa zmenili stáročné zvyky vo výbere rodných mien. Okrem zmien v

módnosti rodných mien na Slovensku sa táto kapitola dotýka aj zmien a charakteristických znakov vo výbere mien v Čechách, v Maďarsku i na južnom Slovensku. Univerzálnou črtou zmien je aj to, že v módnosti ženských rodných mien badať väčšiu zmenu. Ako sa to dá vysvetliť?

Autor spomína, že sa štatisticky zvyšuje počet rodných mien zapísaných v materinskom jazyku maďarskej národnostnej menšiny, ale v tomto ohľade sú veľké regionálne rozdiely, či sa jedná o Maďarov žijúcich v danej lokalite vo väčšom alebo menšom pomere.

Ôsma hlavná kapitola skúma kontaktové javy v používaní proprií maďarskou národnostnou menšinou na Slovensku. Jedným z charakteristických znakov je dvojaké používanie rodného mena a priezviska, ktoré vyplýva z bilingvizmu Maďarov žijúcich na Slovensku, čo môže síce poukazovať aj na dvojitú identitu, ale môže byť aj dôsledkom dlhoročných zvykov v používaní osobných mien. Autor v súvislosti s dvojakým používaním osobných mien konštatuje, že v každodennej komunikácii to ovplyvňujú rôzne činitele, ako typ komunikácie, jazyková situácia, ovládanie jazykov a atitúda komunikačných partnerov atď.

Okrem toho sa kontaktové vplyvy môžu prejavovať aj v ortografii priezviska i rodného mena, resp. v poradí mien, alebo v doplnkoch (uviedenie hodností, titulov) viažúcich sa k osobnému menu.

V neúradných osobných menách – hypokoristikách a prezývkach – sa môžu objaviť v závislosti od národnostného zloženia a geografického lokalizovania danej jazykovej society rôzne typy lexikálnych výpožičiek, medzi iným aj formálne výpožičky. V tejto súvislosti by bolo zaujímavé skúmať, kde sa namiesto maďarského sufixu *-ó/-kó* používa skrátenejší tvar *-o/-ko* (*Janó, Jankó : Jano, Janko; Feró/Ferkó: Fero/Ferko*), či sa táto prípona nachádza v hypokoristikách a prezývkach osôb maďarskej identity na území, kde žijú v menšom alebo väčšom počte. Ináč povedané: dá sa stanoviť izoglosu tohto javu?

Deviata hlavná kapitola s názvom „*Kétnyelvűség és névszemiotikai tájkép*” (Dvojjazyčnosť a propriálno-semiotický obraz) sa zaoberá vizuálnym propriálnym obrazom slovensko-maďarských bilingválnych obcí na Slovensku. Vo vytváraní propriálno-semiotického obrazu sa zúčastňujú štátna správa, samospráva, podnikatelia a civilná sféra, a je jednoznačné, že civilná sféra v tom hrá v súčasnosti stále významnejšiu úlohu. Môžeme súhlasiť s konštatovaním autora, že v obciach, kde tvoria miestnu väčšinu obyvatelia maďarskej národnosti sa zosilňuje vizualizácia maďarského jazyka, ale musíme pripomenúť, že aj v tom sú veľké regionálne rozdiely, ktoré nesúvisia len s národnostným zložením daných obcí.

Desiata hlavná kapitola, ktorá porovnáva maďarsko-slovenské paralelné názvy oroným vo Vysokých Tatrách, poukazuje na podrobnú znalosť danej tematiky. Autor v tejto časti na základe bohatého propriálneho materiálu porovnáva totožnou alebo odlišnou motiváciou vzniknuté jednotlivé maďarsko-slovenské paralelné názvy oroným vo Vysokých Tatrách, a táto komparácia obsahuje veľa užitočných poznatkov. V záverečnej podkapitole sa autor zaoberá používaním oroným na internete a v iných písomných prameňoch, z ktorých je evidentné, že jednotlivé slovenské názvy majú viacero maďarských paralelných názvov. V budúcnosti by bolo zaujímavé skúmať aj to, že ako poznajú a používajú paralelné maďarské názvy známejších oroným – a iných zemepisných názvov – predstavitelia maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Štruktúra habilitačnej práce je logická a prehľadná, jazyk a štýl práce je adekvátny, zrozumiteľný, jednotný, t. j. aj z jazykového hľadiska vyhovuje vedeckým požiadavkám. Jednotlivé bibliografické údaje z maďarskej, slovenskej i ostatnej zahraničnej odbornej literatúry (na približne päťdesiatich stranách) sú presné. Autor propriálne údaje znázorňuje v závislosti od témy aj pomocou tabuliek, a jazykové údaje vyzdvihuje iným typom písma.

V habilitačnej práci sa sporadicky objavujú ortografické (vynechané písmeno, začiatkové písmeno: *keresztnek*, správne: *keresztnevek* /s. 123/, *szerpelnek*, správne: *szerepelnek* /s. 152/, *Magyar nyelvjárások*, správne: *Magyar Nyelvjárások* /s. 211/) a jazykovo-štylistické nepresnosti („[...] *írt egy könyvet*” /s. 46/: adekvátnejším spôsobom; „[...] *négynyelvűen megjelent könyv*” /s. 62/), ktoré by bolo potrebné opraviť, resp. zobrať do úvahy kritické poznámky a otázky z posudku oponenta v tom prípade, keby autor publikoval svoju prácu.

V závere možno konštatovať, že habilitačná práca v plnej miere zodpovedá obsahovým a formálnym kritériám požadovaným na habilitačnú prácu. Na základe hore uvedených skutočností **habilitačnú prácu odporúčam na verejnú obhajobu**, a po úspešnej obhajobe **navrhujem udeliť Jánovi Baukovi akademický titul docent**.

31. augusta 2017.

Dr. habil. Anna Sándorová, PhD.